‘KICK’ DE KERK UIT HAAR COMA

Jacqueline Straub

BERNE MEDIA

‘KICK’ DE KERK UIT HAAR COMA

Jacqueline Straub

BERNE MEDIA uitgeverij abdij van berne

uitgeverij averbode

Hoofdstuk 1

RELIGIE SHOPPEN

of: Hoe komen we weer weg uit de marge?

Worden we een 'goddeloze' samenleving?

De jezuïet Wilfried Dettling schrijft: 'Wie het over de jeugd heeft, moet het over de maatschappij hebben! De jonge mensen zijn kinderen van deze maatschappij, van onze maatschappij.' Het kan dus geen kwaad om eens te bekijken hoe onze maatschappij *is*. Wie de maatschappij niet begrijpt, wie de mensen van vandaag niet begrijpt, die zal de jeugd ook niet begrijpen. En wie de jeugd niet begrijpt, die heeft geen toekomst.

Steeds minder mensen zijn lid van een geloofsgemeenschap. Volgens statistieken van het Zwitsers Pastoraal-sociologisch Instituut (SPI) uit 2017 is 23,7 procent van de Zwitsers inmiddels godsdienstloos.[2] In Duitsland was dat volgens een onderzoek van de 'Onderzoeksgroep levensbeschouwingen in Duitsland' uit 2016 al meer dan 36 procent[3] en in Oostenrijk in 2017 ongeveer 17 procent. En dit percentage stijgt steeds sneller.[4] Er is dus sprake van een 'vooralsnog ongeremde secularisatietrend'.[5] Deze trend wordt nog verder versterkt doordat veel mensen uittreden uit de kerk en minder mensen zich laten dopen.

Veel mensen zijn tegenwoordig areligieus of staan onverschillig tegenover religie. Meer dan de helft van de bevolking zegt gereserveerd tegenover religie te staan. Vooral de jonge generatie kan niet zoveel met de kerk. Het christendom speelt nauwelijks nog een rol en per-

soonlijk geloof vervlakt of dreigt helemaal te verdwijnen.

De traditionele christelijke kerken hebben aan betekenis ingeboet. Niet alleen in de persoonlijke leefwereld van gelovigen, maar ook in de samenleving.[6] Sleutelwoorden hier zijn secularisatie, ontkerkelijking, individualisering en multireligiositeit. Er vindt een geleidelijke verschuiving van maatschappelijke waarden plaats. Toen in 1949 de Duitse grondwet werd opgesteld, was het overgrote merendeel van de bevolking evangelisch of katholiek. Dat is verleden tijd. In de samenleving van nu is er voor de kerk nog maar weinig plek. Vooral bij het instituut kerk en de maatschappelijke rol ervan worden steeds meer vraagtekens gezet. Voor de Amerikaanse godsdienstsocioloog Peter L. Berger is West- en Midden-Europa 'een rampgebied voor de kerken'.[7] Worden we een goddeloze samenleving?

Ondertussen wordt het verlangen naar zingeving niet kleiner. Er is in de maatschappij juist heel veel interesse voor God. We zijn het alleen verleerd om het erover te hebben. In onze samenleving is er geen tekort aan God, maar aan kennis over het christelijke geloof en aan persoonlijke ervaringen met God. De maatschappij zit in een 'geloofscrisis'.[8]

Dat steeds meer mensen de kerk achter zich laten, wil niet per se zeggen dat de maatschappij minder spiritueel is. Het wil eerder zeggen dat mensen zich steeds minder kunnen identificeren met de traditionele religieuze instellingen. God is niet verdwenen, maar de kerk is het verleerd om christelijke waarden en ideeën uit te dragen in een taal die de mensen begrijpen en geloofwaardig vinden.

Al in het Oude Testament hadden de profeten kritiek op de in hun ogen goddeloze maatschappij. In zulke tijden van crisis heb je de moed nodig van mensen die het geloof in hun hart dragen. Zij hebben de taak om te getuigen van God en van hun geloof. Want zoals Goethe al schreef: 'Wat het hart moet raken, moet uit het hart komen.'

Het instituut kerk én de gelovigen zelf moeten duidelijker over Jezus Christus gaan praten en vooral vaker. Het is dé opdracht van deze tijd om mensen weer bewust van hem te maken. Ook al heeft religie steeds minder plaats in het leven van mensen, onze huidige cultuur is zonder het geloof in God niet denkbaar. Maar als er steeds meer afstand is tot religie, ontstaat er religieus analfabetisme, dat ook steeds meer doordringt in onze taal en zelfs in de omgang met onze medemens.

Hoewel veel mensen tegenwoordig niets meer kunnen met het instituut kerk, kan een maatschappij – theologisch gesproken – nooit goddeloos zijn. Want God is niet verdwenen. De mensen kunnen God wel uit het oog zijn verloren, maar God neemt geen afstand van ons. Hij wacht geduldig tot we weer naar hem toekomen. Dat wist de apostel Paulus al in zijn toespraak op de Areopaag: 'Aangezien Hij van niemand van ons ver weg is.' (Handelingen 17,27)

Voor veel mensen doet God er niet toe. Maar is ook een groot aantal mensen dat zichzelf gewoon nog nooit heeft afgevraagd hoe het met God zit, misschien ook wel omdat de kerk het daar zelf lastig mee heeft.[9] Is het dan niet dé taak van theologen en gelovigen om deze mensen in contact te brengen met God? Zelfs atheïsten die

hebben besloten dat ze niet in God geloven, hebben daar minimaal één keer over nagedacht.

Kardinaal Joseph Ratzinger, de latere paus Benedictus XVI, stelde in maart 2004 een duistere diagnose voor het christendom in Europa. Volgens hem is Europa 'leeg van binnen'. De kerk is volgens hem op weg naar de uitgang.[10] Als je de kracht van het christendom alleen afmeet aan het aantal kerkgangers, klopt dat waarschijnlijk ook. Maar christen zijn is meer dan alleen op zondag naar de mis gaan. Er zijn heel veel mensen die hun eigen christen-zijn zeker niet 'leeg van binnen' zouden willen noemen. Bij veel mensen is het geloof springlevend; ze gaan alleen niet naar de kerk. Puur statistisch gezien heeft Ratzinger gelijk: er zijn inderdaad steeds minder mensen die interesse hebben voor het christendom. Maar is juist dat niet de uitdaging van elke tijd, dat mensen opnieuw enthousiast moeten worden gemaakt voor de boodschap van Christus? In het hier en nu? Als de kerken de situatie in Europa echt serieus nemen en echt actie gaan ondernemen, denk ik dat Europa absoluut geen hopeloos geval is. Maar praten alleen is niet genoeg. Er is actie nodig.

Mensen geven hun religiositeit inmiddels op andere manieren vorm, ook buiten de kerken om. Religies gaan een eigen leven leiden, soms met esoterische, mystieke, charismatische of sekteachtige trekjes en in uiteenlopende gedaantes.[11] De traditionele christelijke kerken hebben al lang geen monopolie meer op de waarheid. 'De maatschappelijke rol van de grote kerken en de maatschappelijke functie van religie komen steeds verder uit elkaar te liggen.' (Wolfgang Huber)[12]

Met andere woorden: waar religie nog steeds net zo belangrijk is als vroeger, neemt het belang van de kerken af. Volgens schattingen zijn er in Berlijn op dit moment meer dan 250 religieuze of levensbeschouwelijke gemeenschappen actief. Daaronder vallen ook seculiere, atheïstische en esoterische ideologieën.[13] Iedereen kan een 'privéreligie' oprichten die past bij zijn of haar lifestyle. Iedereen kan tegenwoordig een eigen pakket samenstellen uit een enorm aanbod. Je kunt iets meepakken uit allerlei tradities en dat combineren tot iets wat jou een goed gevoel geeft. Daarom worden zulke nieuwe creaties ook wel 'patchworkreligies' genoemd.

Mensen zijn de baas over hun eigen leven en kunnen in de 'religieuze supermarkt'[14] uitkiezen waar ze op dat moment zin in hebben. Dankzij die spiritualiteit op maat is niemand verplicht om 'een keuze te maken voor bepaalde dogma's of instituten, zich te binden, gezamenlijk te belijden'.[15] De moderne mens wil immers zelf over zijn leven beslissen. Dat is uiteraard een belangrijke verworvenheid. Ook ik wil me niet laten voorschrijven hoe laat ik op zondag moet opstaan of naar welke kerk ik moet gaan.

Voor jongeren zijn er op die markt voor zingeving allerlei mogelijkheden. Ze proberen verschillende dingen uit en kijken of het in hun leven past. De kerk is daarbij slechts een van de vele zingevers. Zelfs bij gelovige jongeren die dichtbij de kerk staan, zijn er vaak mengvormen tussen christelijke overtuigingen en andere tradities. Zo combineren ze bijvoorbeeld het christelijke geloof met andere elementen, zoals reïncarnatie. Ze kiezen voor bepaalde punten van een religie, maar trekken zich soms

ook net zo snel weer terug. Jongeren maken niet meteen een definitieve keuze. Ze willen hun opties open houden en flexibel blijven. Er zijn maar weinig jongeren die verplichtingen willen aangaan bij een instituut, 'want de maatschappij verandert steeds sneller en met zo'n keuze zou je minder flexibiliteit kunnen hebben bij beslissingen die in de toekomst nog komen'.[16]

Dat betekent ook dat je de religiositeit van jongeren nauwelijks kunt afmeten aan hun kerkbezoek op zondag. Veel jongeren gaan niet naar de kerk, maar voelen in hun hart wel iets wat ze geloof noemen. Juist van jonge mensen hoor ik vaak dat ze het christendom en de uitspraken van Jezus die de kerk predikt, niet echt een goede plek kunnen geven in hun leven. De charismatische Jezus die oneerlijke structuren en systemen aan de kaak stelt en soms zelfs aanklaagt? Die zien ze graag. Maar Christus als Zoon van God wordt blijkbaar steeds meer een geloofsdoctrine van de kerk die nauwelijks nog overkomt. En dan is er ook nog de oproep tot navolging. Jezus zegt namelijk dat zijn volgelingen hem moeten volgen door hun familie en hun vertrouwde omgeving achter te laten (Matteüs 16,24). Voor veel jonge mensen is dat in strijd met zelfstandig leven, een aanval op hun persoonlijke vrijheid. Aan de andere kant heb ik ook al vaak gezien dat mensen voor de dingen die ze doen graag bevestiging halen uit het geloof, terwijl ze kritiek hebben als dat geloof vraagtekens zet bij hun manier van leven. Het is erg van deze tijd om een 'knuffelgod' in elkaar te knutselen die precies vindt wat jij vindt.

Dit samenstellen van een eigen religie is te vergelijken met een vakantie in het buitenland. Toeristen kiezen

losse dingen uit die ze willen bekijken, en vaak is dat ook alleen maar oppervlakkig. Zodra de nieuwigheid ervan af is, of zodra iets om welke reden dan ook een beetje ongemakkelijk wordt, zijn ze weer weg. Zo gaat het in de 'geloofswereld' van nu ook. Iedereen shopt het geloof bij elkaar dat hij of zij op dat moment nodig heeft. Er worden elementen uit allerlei religies gehaald, maar ook uit het christendom zelf. Mensen geloven dan een beetje in engelen en een beetje in karma en een beetje in reïncarnatie. De esoterie is een verzamelbegrip geworden voor religiositeit zonder kerk, voor *religion unchurched*. In de boekhandel zie je vaak alleen nog de afdeling Esoterie/spiritualiteit, waar hooguit nog een paar theologische boeken staan. Veel mensen zijn tegenwoordig 'een beetje' christen en pikken bepaalde elementen uit het christendom. Ikzelf ook.

We leven in een cultuur van overvloed en tegelijkertijd in een cultuur van leegte en eenzaamheid. Veel mensen zijn diep van binnen eenzaam. Ze hebben continu spektakel en actie nodig om die eenzaamheid te ontvluchten.

We zijn voor een groot deel vrij in onze beslissingen. Daardoor worden we ook zelf de vormgever van ons eigen religieuze leven. Die vrijheid brengt natuurlijk een grote verantwoordelijkheid met zich mee. Je hebt een leven dat je zelf kunt vormgeven, maar ook zelf móet vormgeven. Voor veel mensen is dat een te zware opgave. Jongeren worden bij die zoektocht naar zingeving soms de 'eerste slachtoffers van charlatans', waarschuwt paus Franciscus.[17]

Er is een mooi citaat van theoloog en tv-presentator Peter Hahne: 'Wie voor God knielt, kan mensen recht in